

opment of science and scientific and technical sphere of the state" (11 February 2015), "the Role, value and impact of civil society on the formation of ethnic-national policy of unity in Ukraine" (11 March 2015), "Family policy of Ukraine – goals and objectives" (17 June 2015) and others.

Thanks to these hearings offer an opportunity for the state and the public to hear each other. Such public discussion of topical issues of national and public importance in the form of parliamentary hearings for further legislative regulation become a bridge to understanding between the public interest and public power. But, alas, approved as a result of the parliamentary hearings, the recommendations are not binding and do not always become part of national law, where it would reflect the will of the state meet real public needs and interests.

Specified can significantly contribute to the national discussion of important issues of public and state life. Despite the fact that this issue is still governed by the Law of the RSFSR "On public discussion of important issues of public life of the Ukrainian SSR" No. 6008-XI dated June 4, 1988, we can assume that the state is in the process of legislative regulation of important issues does not put the primary goal is to engage public dialogue and to explore people's opinions.

In the analysis of certain problems of the dialogue of society and the state as one of the main directions of the assertion of rights and freedoms, the article acknowledges both positive and negative moments.

Key words: state, identity, popular discussions, hearings, human rights, society.

УДК 340.1

Н. М. ОНИЩЕНКО

ДО ПИТАННЯ ПРО КОМУНІКАТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРАВА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Комунікативні властивості належать багатьом інститутам, які можна віднести до загальнолюдських цінностей: державі, культурі, моралі як явищам соціальної дійсності. І пропонується публікації за допомогою історичного і функціонального підходів висвітлені природа, сутність, потенційні можливості комунікативної складової права.

Окремий вектор вивчення складає аналіз комунікативного правового впливу на правомірну, особливо-соціально активну поведінку.

© ОНИЩЕНКО Наталія Миколаївна – доктор політичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Ключові слова: право, функція, комунікація, властивості права, історичний підхід, функціональний підхід, правомірна поведінка, соціально активна поведінка.

Онищенко Н.Н. К вопросу о коммуникативных свойствах права: современные реалии

Коммуникативные свойства принадлежат многим институтам, которые можно отнести к общечеловеческим ценностям: государству, культуре, морали как явления социальной действительности. И предлагаемый публикации с помощью исторического и функционального подходов освещены природа, сущность, потенциальные возможности коммуникативной составляющей права.

Отдельный вектор изучения составляет анализ коммуникативного правового воздействия на правомерное, особенно Социально активное поведение.

Ключевые слова: право, функция, коммуникация, свойства права, исторический подход, функциональный подход, правомерное поведение, социально активное поведение.

Onishchenko Natalia. On the issue of property rights of communication: contemporary realities

Communicative properties owned by many institutions, which can be attributed to the universal values: the state, culture, morality, law, as the phenomena of social reality. In this publication we used two approaches (historical, theoretical and functional) to illuminate the nature, essence and potential of communicative component of law.

Key words: law, function, communication, property rights, the historical approach, theoretical-functional approach, good behavior, socially active behavior.

Слід зазначити, що до комунікативного інструментарію належать загальнолюдські цінності, притаманні людству в цілому. Це інститути держави, права, моралі, культури, соціально активної поведінки.

Отже, розуміючи важливість зазначеної проблематики, хочемо зосередити увагу на комунікативній функції права як явища соціальної дійсності. Не буде перебільшенням зазначити, що комунікативні елементи суспільства з давніх-давен відомі соціокультурам в різних просторово-часових координатах. Нам видається, що історія розвитку комунікативних засад невивиправдано залишена поза увагою сучасних дослідників.

Зупинимось на прикладному, ілюстративному аналізі, пов'язаному з просторово-гемпоральними характеристиками. Заглибимось в історичну ретроспективу. Ще в Законнику Хаммурапі (18 ст. до н.е.), що являв собою чорний базальтовий стовп виставлений на площі, назнача-

лося, що призначення права в тому, щоб «сильні» не ображали «слабшого»¹.

Для тих, хто був позбавлений можливості читати тексти Законника, біля нього цілодобово їх декламував спеціальний оповісник – своєрідний комунікатор. Про демонстрацію демократичного розвитку права свідчить також норма Законника Ешнунни (20 ст. до н.е.), яка встановила мінімальну місячну заробітну плату, – приблизно 50 г. срібла². Цікаві прикладні характеристики вищезазначеного можна віднайти в праві Стародавньої Греції.

Серед демократичних настанов афінського права: обов'язкова ротація посадових осіб, неможливість обіймати одночасно дві й більше посад, обов'язкова фінансова підзвітність посадовців тощо. Ще один прояв демократизму права Стародавньої Греції, пов'язаний із запровадженням інституту захисників (логографів). Представники логографії, вивчаючи психологічні особливості підзахисного і, застосовуючи знання права, писали промови, які використовували підзахисні в суді. Цікава прикладна демонстрація демократичного розвитку засад виборчого процесу одержує в Афінах назву – остракізм або голосування черепками (відповідно білими – «за», чорними – «проти»).

Серед прикладів демократичних засад у розвитку римського права хотілося б згадати про відміну оплати заборгованостей своєю «кров'ю та плоттю»; відшкодування боргу з 321 р. до н.е. здійснювалося виключно майном боржника.

Ще одним етапом на шляху демократичного розвитку права можна вважати його демістифікацію. Право поступово з площини «небесного» переходить у площину «людського»: таким чином посилюється його комунікативна потенція. Поступово припиняються процеси проти «винних» тварин, «травневих» жуків, неживих предметів.

Можна було б продовжити аналізувати просторо-часові виміри демократизації права, проте нам здається, що в рамках цього викладу важливішим буде не стільки і не тільки ретельний хронологічний аналіз, скільки саме демонстрація сукупності способів вивчення як процесу демократизації права, так і його природи, змісту, сутності та комунікативної здатності.

З розвитком і зміцненням демократичних інститутів право, що їх віддзеркалювало, набувало все більшої якості та формальної визначеності, а отже, стабільніших правових форм свого виразу. Від архаїчних

норм, звичаєвого правового регулювання до нормативно-правових взірців регулювання суспільних відносин. Історія нормативно-правового акта, зокрема правового закону, як явища правової дійсності, з упевненістю можна розглядати як історію демократичного права.

Цікавим підходом до зазначеного розгляду можна вважати також «насиченість» правової тканини спочатку проголошеними, а згодом забезпеченими, гарантованими правами, свободами та законними інтересами суб'єктів певного демосу. Історія демократизації права – це історія боротьби за певні права. Починаючи з вчень стародавніх мислителів (Платона, Арістотеля, Полібія та ін.) і до наших часів філософи, соціологи, політики, правознавці намагалися осягнути сутність, проблеми реалізації та захисту прав людини, окреслити її історичні межі та сучасні параметри, а отже, можливості служіння права людині та суспільству, використовуючи свій багатий, в т.ч. комунікативний арсенал.

Не вдаючись до хрестоматійного переліку історико-правових документів (деклараций, біллів, хартій, маніфестів), хочемо зазначити, що їх об'єднують спільні риси щодо захисту прав і свобод, а отже – спільний демократичний правовий розвиток, що об'єднує окремих індивідів та соціуми загалом. Прояв права, правового змісту, або, іншими словами, правової нормативності, і потенційно, і фактично є варіативними, різноманітними за своїм можливим змістом і, відповідно, за можливими соціальними наслідками. Так, правосвідомість і юридичні норми не можуть не відображати об'єктивну нормативність буття, суспільних відносин, яка виявляється як повторюваність, стереотипність, унормованість, як потреба охопити загальним правилом, загальною схемою поведінку людей, що має різні конкретні форми прояву (моральну, релігійну, правову тощо). Більше того, вони самі – яскравий прояв потреби унормованості, упорядкування як безумовної необхідності суспільного життя. Втім, нормативність суспільних відносин проявляється як загальна, закономірна, необхідна форма буття. Правова нормативність – це специфічне явище, соціально значуща, актуальна і має сенс лише остільки, оскільки вона в принципі є різноманітною в своєму можливому, практичному, конкретно історичному прояві. Іншими словами, зміст правової нормативності об'єктивно зумовлений лише в найбільш загальній формі, в рамках якої можливі і неминучі різноманітність і різноманіття конкретних проявів. Як нам видається, цілком зрозуміло, що будь-яка конкретна правова система не може відображати і не виражає

всі потенційно можливі вирази об'єктивної нормативності, а це - проблематика комунікацій в праві.

Спробуємо розглянути деякі питання, пов'язані з комунікативними потенціями категорії «право».

Юридична наука звернула увагу на соціальне призначення права і, відповідно, на його соціальні функції ще на початку ХХ століття. Власне проблема функцій права спершу виникла як проблема функцій соціальних.

Відомий французький юрист Леон Дюги 1901 року видав книжку «Держава, об'єктивне право і позитивний закон», в якій зазначав, що право, маючи суспільну природу, виконує певні соціальні функції. 1905 року Карл Реннер в Австрії видає роботу «Правові інститути приватного права і їх соціальні функції», в якій доводить наявність у права приватної власності багатьох соціальних функцій, зокрема економічної, організаційної, виробничої, розподільчої тощо.

1907 року в Росії виходить книжка одного з фундаторів психологічної школи права, професора Л. Петражицького, «Теорія права і держави – у зв'язку з теорією моралі», в якій обґрунтовувалася наявність у праві двох соціальних функцій: розпорядчої і організаційної.

Інший відомий російський юрист М. Коркунов зазначав, що право виконує головну розподільчу функцію, оскільки в суспільстві живуть і діють особи з різними потребами і бажаннями, урегулювати які можливо лише засобами розмежування їх правом.

Відомо, що соціальне призначення права визначається закономірностями суспільного розвитку, воно є їх «продовженням», що, власне, виражено в юридичній формі. Виходячи із закономірностей, внутрішніх причин розвитку суспільства, формулюються правові положення, що закріплюють певні відносини та охороняють цінності, які в певний історичний момент найважливіші та найнеобхідніші³.

Урегульованість суспільних відносин, їх закріплення і охорона – найважливіше соціальне завдання і призначення права. Реалізація саме цієї функції, вирішення цих важливих завдань забезпечує різноманітним (досить суперечливим) соціальним відносинам необхідну стабільність, створює умови для успішного прогресивного розвитку особи, держави і суспільства.

Соціальні функції – це специфічний ракурс права, де регулятивна і охоронна функції «поєднуються» у відокремленій якісно однорідній сфері соціальних відносин, економіці, політиці, ідеології.

Наукове дослідження права передбачає вивчення не тільки його статистики, а й динаміки, того, як воно функціонує, змінюється, як виконує своє соціальне призначення. Зрозуміло, що виділення статичних чи динамічних компонентів права має суто теоретичний характер, адже вони перебувають у тісному взаємозв'язку і відокремлено, без взаємодії втрачають свої якісні характеристики.

Функціонування права залежить від усієї сукупності суспільних відносин, економічних, політичних, соціальних і духовних факторів. Термін «функціонування права» відображає його дію в соціальній системі. Дати функціональну характеристику права означає встановити й описати способи його дії, шляхи і форми впливу на суспільні відносини. Стабільність, динамізм і системність суспільних відносин – необхідні умови прогресу суспільства.

Соціальне призначення права полягає в урегулюванні, упорядкуванні суспільних відносин, створенні необхідних умов для реалізації прав громадян і нормального існування громадянського суспільства в цілому. Право виступає, насамперед, як система відтворення загальних умов існування суспільства, його стабільності, впорядкованості та комунікативної здатності⁴. Існує багато форм, способів впливу права на суспільні відносини. До них належить і реалізація правових принципів, настанов, заборон, приписів і норм у суспільному житті, діяльності держави, її органів, громадських об'єднань і окремих громадян.

Для характеристики, пояснення і прогнозування діяльнісного аспекту права використовують поняття "функція" (від лат. *functio* — здійснення, виконання). Воно означає напрям, предмет і зміст діяльності. Саме у функціях права, в т.ч. у комунікативній, реалізуються потреби суспільного розвитку, яким надають нормативного вираження в правових нормах.

Поняття «функція» у дослідженні права дає змогу осмислити її динаміку, діяльнісний характер. Саме динаміка відображає ті процеси, які характеризують цілеспрямованість і ефективність правової системи (правотворчість, правореалізацію, правове мислення).

Функції права виражають його сутність, напрям впливу на суспільні відносини, потреба у здійсненні яких зумовлена існуванням права як

соціального явища. Функція виражає найсуттєвіші риси правової системи і спрямована на виконання головних завдань на цьому етапі розвитку. Вона являє собою зазвичай напрям активного впливу правової системи, що впорядковує певний вид суспільних відносин. Тому одна з найважливіших ознак функцій права – їх динамізм. З останнім пов'язана постійність як необхідна ознака, що характеризує стабільність, безперервність, тривалий строк дії.

Запропонований функціональний підхід до дослідження комунікативної функції права значною мірою сприяє розв'язанню пізнавальних і практичних завдань у державно-правовій сфері. Його сутність полягає у виявленні цільових засад у формуванні функцій права. При цьому мета – це причина, яка формує засоби реалізації системи функцій.

Наш навколишній світ, пізнає не тільки науковець, а й письменник, скульптор, законодавець. Останній відображає результати свого пізнання в правових нормах, в яких закладена певна інформація про життя. Певні законодавчі документи можуть надавати відомості про державу не менші, ніж окремі наукові трактати. Наприклад, в Конституції України сказано, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1); Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнають в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Таку інформацію може надати тільки Конституція держави.

Дійсно право вбирає в себе, а потім видає величезну інформацію про різнобічні явища громадянського життя, оскільки в ньому міститься величезна кількість наукових дефініцій, юридичних формул, історичних і життєвих відмінностей, політичних і правових оцінок, юридичних рекомендацій, заборон, дозволів тощо.

Завдяки правовим актам люди знайомляться зі структурою органів влади і управління; з тим, що правомірно, що заборонено тощо. Отже право – це, крім усього, і один з важливіших засобів соціальної інформації, який використовує держава. До того ж ця інформація розрахована не тільки на пасивну поведінку суб'єктів права, вона передбачає і соціально активну поведінку, приводить до досягнення позитивного результату, задоволення інтересів учасників правовідносин (людини, громадянського суспільства, певних соціумів).

Крім того, правова інформація – це владна інформація, за її допомогою виражається (і відповідно формулюється) певний світогляд. Ін-

формаційна здатність права – це один із суттєвих факторів, що дозволяє віднести його до елементів духовної культури суспільства [3, с. 50 – 51]. Не викликає сумніву, що право, передусім, виникає не як «інформатор», а як регулятор суспільних відносин. У держави і громадянського суспільства досить каналів засобами яких відбувається інформування суб'єктів права. Проте право, як регулятор суспільних відносин одночасно виконує роль інформатора їх суб'єктів. Отже, право виконує інформаційну функцію поряд зі своїми суто юридичними завданнями, набуваючи також інформаційної якості. В цьому знаходить прояв його соціальна природа, здатність впливати на волю, свідомість і психіку людини, реалізуватися через сприйняття людьми.

Сьогодні можна констатувати, що світ зазнає розвитку разом із спілкуванням та комунікацією, тому не дивно, що поняття інформаційного простору є передусім соціально-політичним, що вбирає в себе як територіальний, так і космічний фактори, а також людський, оскільки суспільна інформація призначена в першу чергу для людини 7.

Комунікативна функція права забезпечує одержання учасниками правовідносин інформації про те, яка позиція держави щодо необхідної, дозволеної чи забороненої поведінки. Людська поведінка являє собою зовнішню форму прояву суб'єктивного ставлення з боку окремих індивідів і соціумів до явищ і подій навколишнього світу. В ході соціального розвитку суспільства виникає складна система правил – соціальних норм, в яких закріплюються варіанти «можливого», «належного» і «забороненого». Право як система загально значущих, загально обов'язкових правил поведінки має на меті:

- впорядкування поведінкових актів, визнаних соціально корисними (не шкідливими);
- протидію соціально шкідливим і соціально небезпечним вчинкам;
- здійснення заходів юридичної відповідальності, передбаченої за вчинення протиправних дій.

Таким чином, щодо соціальної поведінки, право виступає як масштаб, що визначає межі індивідуальної та колективної волі, а також інструмент соціально-правової комунікації – «перекладу інформативного правового впливу на свідомість людини в результативний санкціонований вплив на поведінку».

За допомогою права здійснюється моделювання типових стандартів правомірної і протиправної поведінки. У свою чергу поведінка щодо

права виступає як соціальне середовище, об'єктивний розвиток якого зумовлює необхідність вдосконалення правової системи, соціологічного критерію ефективності – неефективності правових засобів, технологій і комунікацій, що застосовуються.

Соціальна життєдіяльність індивідуумів органічно пов'язана з одержанням, сприйняттям, засвоєнням і використанням певної інформації. Правова інформація – один з різновидів соціальної інформації. За допомогою юридичних норм держава сповіщає учасників суспільних відносин про позицію держави щодо необхідної, дозволеної або забороненої поведінки.

На певній стадії розвитку інформатизації формується глобальна інформаційна система розвиток якої приведе до інформаційного об'єднання людства в єдиний соціум. Зазвичай виділяють три види цілєї комунікації: пізнавальні (набуття та поширення нових знань і умінь, циркуляція інформації); спонукальні (стимулювання інших людей до певних дій або отримання таких стимулів від інших); експресивні (вираження або отримання певних переживань, емоцій)⁸.

Інформація як одна із фундаментальних засад, на яких будується навколишній світ у найрізноманітніших формах стає предметом та продуктом інтелектуальної праці великої кількості людей. У сучасній літературі підкреслюється, що сама людина для збереження статусу «людини розумної» має право набувати статусу «людини інформаційної». При цьому розвиток і освоєння інформаційно-комунікаційних технологій набули значення дієвих чинників особистого суспільного та державного розвитку. В такий спосіб, дійсно можна говорити про комунікативні потенції права та обмін необхідними стандартами, що встановлені правом, між громадянським суспільством, державою та людиною⁹.

1. Ильин А. В. Из истории права: [учеб. пособ.] / И. В. Ильин, С. А. Морозова. – СПб. : Специальная литература, 1996. – С. 43. 2. Черниловский З. М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права / З. М. Черниловский. – М. : Гардарика, 1996. – С. 9. 3. Проблемы теории государства и права : учеб. пособ. / [под ред. М. Н. Марченко]. – М. : Юрист, 2001. – С. 499, 503. 4. Ершов Ю. Г. Философия права (материалы лекций) / Ю. Г. Ершов. – Екатеринбург, 1995. – С. 33. 5. Теория государства и права : хрестоматия / под ред. Т. Н. Радько]. – М. : Интерстиль, 1999. – С. 53. 6. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії : монографія / Н. М. Оніщенко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002 – С. 50 – 51. 7. Суспільство, людина,

право: сучасні дослідження актуальних проблем : монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін. ; за ред. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2014. – С. 11. **8.** *Висоцька О.Є.* Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства) : монографія / О.Є. Висоцька. – Д. : Інновація, 2009. – 316 с.; Виходець, О.М. Соціальні комунікації в культурі української організації : монографія / О.М. Виходець. – О. : Олтех, 2010. – 285 с.; *Недбай, В.В.* Сучасні політичні комунікації: медійно-технологічний аспект : монографія / В.В. Недбай. – О. : Фенікс, 2009. – 328 с. **9.** *Онiщенко Н.М., Сунєгін С.О.* Проблеми протидії правопорушенням в інформаційній сфері: реалії та перспективи / Н.М. Онiщенко, С.О. Сунєгін // Вісн. –2012. – № 11. – С. 33-36.

УДК 340.5

Т. В. ПРОТОПОПОВА
С. В. ОРЛОВА
М. Ю. НОВОСЕЛОВ

О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ КИТАЯ

Рассматриваются особенности исторического развития правовой системы Китайской Народной Республики. Анализируются идеология и политические традиции китайской государственности. Уделено внимание рецепции права СССР при формировании системы законодательства Китая. На основании результатов исследования сделан вывод о состоятельности и самобытности китайской правовой системы.

Ключевые слова: «социализм с китайской спецификой», китайское «экономическое чудо», «культурная революция», достоинство гражданина Китая.

Протопопова Т.В., Новоселов М.Ю., Орлова С.В. Про деякі особливості правової системи Китаю

© ПРОТОПОПОВА Татьяна Васильева – кандидат юридических наук, доцент кафедры истории государства и права Сибирского федерального университета (Красноярск)

© ОРЛОВА Светлана Владимировна – ассистент кафедры истории государства и права Сибирского федерального университета

© НОВОСЁЛОВ М.Ю. – студент Юридического института Сибирского федерального университета